

Роман Олійничук,

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального права та процесу
юридичного факультету Тернопільського
національного економічного університету

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ВІДМІННОСТЕЙ МІЖ ГРУПОВИМ ПОРУШЕННЯМ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА БЛОКУВАННЯМ ТРАНСПОРТНИХ КОМУНІКАЦІЙ, А ТАКОЖ ЗАХОПЛЕННЯМ ТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Висвітлено групове порушення громадського порядку та блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства як кримінально карані діяння. Проаналізовано законодавчу регламентацію, що стосується даних злочинів. Доведено суміжність досліджуваних кримінально-правових норм. Ідентифіковано відмінності у складах злочинів і сформульовано авторський висновок.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, відмінності злочинів, ознаки, групове порушення громадського порядку, блокування транспортних комунікацій, захоплення транспортного підприємства.

Олійничук Р. П.

Идентификация различий между групповым нарушением общественного порядка и блокировкой транспортных коммуникаций, а также захватом транспортного предприятия

Освещено групповое нарушение общественного порядка и блокирование транспортных коммуникаций, а также захват транспортного предприятия как уголовно наказуемые деяния. Проанализировано законодательную регламентацию, что касается данных преступлений. Доказано смежность исследуемых уголовно-правовых норм.

Идентифицировано различия в составах преступлений и сформулировано авторский вывод.

Ключевые слова: уголовная ответственность, различия преступлений, признаки, групповое нарушение общественного порядка, блокирование транспортных коммуникаций, захват транспортного предприятия.

Oliynychuk R.

Identifying the differences between group breach of public order and blocking of transport communications, as well as capture of transport enterprise

The group breach of public order and blocking of transport communications, as well as capture of transport enterprises as punishable acts were grounded. The legal regulation concerning these crimes was analyzed. The contiguity of the investigated norms was proved. The differences in the crimes were identified and the author's conclusion was made.

Keywords: criminal liability, differences of crimes, signs, group breach of the public order, blocking of transport communications, capture of transport enterprise.

Постановка проблеми. Тривалі кризові явища в економічному та політичному житті нашої країни, соціальні дисбаланси, суперечність поглядів певних категорій населення стають каталізатором суспільно небезпечної поведінки, що спричиняє злочини проти громадського спокою, зокрема групового порушення громадського порядку. Водночас нерідко такі дії можуть супроводжуватись блокуванням транспортних комунікацій, а також захопленням транспортного підприємства. Відповідно до вітчизняного законодавства, дані діяння є кримінально караними і відповідальність за них передбачена у різних розділах Кримінального кодексу (КК) України. Так, блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства кваліфікується законодавцем як злочин проти безпеки руху та експлуатації транспорту і регламентується у Розділі XI КК України, тоді як групове порушення громадського порядку відноситься до злочинів проти громадського порядку та моральності і відображається у Розділі XII КК України. Водночас зазначені злочинні посягання на громадський спокій мають значну кількість спільних ознак, хоча за них і передбачено різні міри покарання. Тому дослідження розмежування групового порушення громадського порядку (ст. 293 КК України) та блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства (ст. 279 КК України) є актуальним, особливо в контексті подій в Україні останніх років.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовне кримінально-правове та криминологічне дослідження злочинів проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту здійснив В. А. Мисливий

[7]. Огляд змін у кримінальному законодавстві України від 8 квітня 2014 р., зокрема щодо відповідальності за блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства, здійснив І. Беккер [1]. Об'єктом дослідження І. Копотуна є громадський порядок та його кримінально-правова охорона [3]. В. Кузнецов у своїй монографічній роботі висвітлює проблему кримінально-правової охорони громадського порядку та моральності [6]. Водночас багато аспектів даної проблематики, зокрема розмежування групового порушення громадського порядку з блокуванням транспортних комунікацій, а також захопленням транспортного підприємства, є ще малодослідженими та спірними, особливо у їхньому практичному застосуванні під час кваліфікації злочинних діянь.

Цілями даної статті є дослідження норм чинного кримінального законодавства, які стосуються групового порушення громадського порядку та блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства і формулювання авторського висновку щодо відмінних рис у даних злочинних діяннях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організація групових дій, що призвели до грубого порушення громадського порядку або суттєвого порушення роботи транспорту, підприємства, установи чи організації, а також активна участь у таких діях, відповідно до ст. 293 КК України, є груповим порушенням громадського порядку [5]. Водночас стаття 279 КК України встановлює відповідальність за блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства [5]. У даному випадку блокування транспортних комунікацій може відбуватися шляхом влаштування перешкод, відключення енергопостачання чи іншим способом, яке порушило нормальну роботу транспорту або створило небезпеку для життя людей, або настання інших тяжких наслідків. Також дана стаття встановлює відповідальність за захоплення вокзалу, аеродрому, порту, станції або іншого транспортного підприємства, установи або організації. Суб'єктивна сторона та суб'єкт вказаних злочинів передбачає однакову форму вини – умисел та тотожні ознаки суб'єкта (загальний) відповідно.

На перший погляд, напрошується висновок про конкуренцію вказаних норм. Зокрема на спорідненість вказаних норм вказував М. Копотун [3, с. 168–169]. Це можна пояснити такими положеннями: в ст. 279 КК України згадується про різні способи блокування транспортних комунікацій й одним з таких способів може бути групове порушення громадського порядку. Однак ми вважаємо, що ці кримінально-правові норми не конкурують між собою, а є суміжними. Спробуємо це довести, визначивши певні відмінності між вказаними складами злочинів.

Перша відмінність полягає в ознаках об'єкта злочину. Родовим об'єктом групового порушення громадського порядку є громадський порядок, а блокування транспортних комунікацій – суспільні відносини з приводу безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, спрямовані на захист здоров'я, життя, власності учасників дорожнього руху [7, с. 188]. Предметом злочину, передбаченого ст. 279 КК України, є: транспортні комунікації та вокзали, аеродроми, порти, станції та інші транспортні підприємства, установи та організації. При груповому порушенні громадського порядку предмет не є обов'язковою ознакою об'єкта складу злочину.

Друга відмінність полягає в тому, що блокування транспортних комунікацій може бути вчинене й однією особою, що не характерно для злочину, передбаченого ст. 293 КК України.

Третя відмінність пов'язана з ознаками об'єктивної сторони складу злочину. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 279 КК України, на відміну від групового порушення громадського порядку, може виражатися у формі блокування транспортних комунікацій та захоплення вокзалу, аеродрому, порту, станції або іншого транспортного підприємства, установи або організації. Тобто різниця у формах вчинення злочинів. Також блокування транспортних комунікацій може здійснюватися шляхом дії або бездіяльності, а злочин, передбачений ст. 293 КК України, тільки шляхом дії. Способами вчинення цього діяння є:

- влаштування перешкод (перекриття руху шляхом влаштування барикад, завалів на шляхах, встановлення нерухомих великогабаритних транспортних засобів, спрямування потоків води, каменепаду);
- відключення енергопостачання (вимкнення джерел струму, які необхідні для підтримання руху на транспорті або для безпеки його експлуатації (живлення світлофорів, засобів сигналізації, зв'язку, радіолокації)) та інші способи, зокрема, виставлення пікетів, постів, перекриття шлагбаумів, вимкнення засобів сигналізації чи зв'язку або увімкнення їх в режимі заборони руху, перекриття засувки трубопроводів, влаштування перепон для радіозв'язку чи сприйняття сигналів регулювання руху тощо [8, с. 572; 120, с. 425–427].

Групове порушення громадського порядку взагалі не передбачає спосіб як обов'язкову ознаку об'єктивної сторони складу злочину. Однак публічність та громадське місце, які характерні для раніше зазначеного злочину, не є обов'язковими для злочину, передбаченого ст. 279 КК України.

Блокування тягне порушення нормальної роботи транспорту або створення небезпеки для життя людей, або настання інших тяжких наслідків, а групове порушення громадського порядку – суттєве порушення роботи не тільки транспорту, але й інших підприємств, установ чи організацій. Тобто різниця також полягає в змісті та ступені суспільно небезпечних наслідків. При груповому порушенні громадського порядку заподіюється шкода більш широкому колу підприємств, а також суттєвість порушення, на нашу думку, свідчить про більшу небезпеку саме вказаного злочину порівняно з блокуванням транспортних комунікацій (ст. 279 КК України). Однак відповідні покарання свідчать про інше.

Стаття 293 КК України визначає, що організація групових дій, що призвели до грубого порушення громадського порядку або суттєвого порушення роботи транспорту, підприємства, установи чи організації, а також активна участь у таких діях – караються штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців.

Водночас у ст. 279 КК України встановлено, що:

1. Блокування транспортних комунікацій шляхом влаштування перешкод, відключення енергопостачання чи іншим способом, яке порушило нормальну роботу транспорту або створювало небезпеку для життя людей, або настання інших тяжких наслідків, – карається штрафом від п'ятдесяти до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років.

2. Захоплення вокзалу, аеродрому, порту, станції або іншого транспортного підприємства, установи або організації – карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки, – караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років [4].

Варто зауважити, що відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України» №1183-VII, від 08.04.2014 р. Верховною Радою України було внесено зміни у ст. 279 КК України у частині посилення відповідальності за вчинення захоплення вокзалу, аеродрому, порту, станції або іншого транспортного підприємства, установи або організації (ч. 2 ст. 279 КК України), а також за дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки (ч. 3 ст. 279 КК України) через збільшення строку позбавлення волі від двох до п'яти років до п'яти до восьми років та від п'яти до дванадцяти років до восьми до п'ятнадцяти років відповідно [2]. Необхідність і нагальність таких законодавчих змін була продиктована подіями, що відбувались на сході України на початку 2014 р., які супроводжувались самовільним захопленням місцевої влади та об'єктів інфраструктури злочинно-терористичними угрупованнями.

Отже, результати аналізу видів покарання за досліджувані злочини свідчать, що групове порушення громадського порядку карається відповідними штрафом, або арештом, або обмеженням волі. За блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства законодавець карає відповідним штрафом, або виправними роботами, або арештом, або обмеженням волі, або позбавленням волі, тобто передбачається значно ширший спектр видів покарань, при чому вони є більш суворі, порівняно із суміжним досліджуваним злочином. Ймовірно, це пояснюється більш широким колом можливих дій та наслідків при блокуванні. Однак така ситуація не спрощує процес кваліфікації, а відсутність роз'яснень Пленуму Верховного Суду України не виключає вірогідності різних варіантів кваліфікації.

Вказані положення свідчать про те, що відповідні норми не знаходяться у конкуренції, а є суміжними між собою.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок про відмінність складів злочинів, які передбачені ст. ст. 293 та 279 КК України, в наступному:

- 1) в ознаках об'єкта злочинів (в родовому об'єкті та предметі злочину);
- 2) в ознаках об'єктивної сторони (в формах та характері злочинної поведінки, в способі, місці та обстановці вчинення злочину, в змісті та ступені суспільної небезпечності наслідків);
- 3) у кількості учасників (при групових порушеннях громадського порядку дії вчиняються групою осіб, а при блокуванні транспортних комунікацій – дії можуть вчинятися як одноособово, так і групою осіб).

Також суттєвою відмінністю досліджуваних злочинів є те, що законодавцем передбачена різна відповідальність за їх вчинення як за видами, так і за суворістю. Однак наявна відповідність санкцій за вчинення досліджуваних злочинних діянь, на наш погляд, є дискусійною і потребує ґрунтовного вивчення, що є перспективами подальших розвідок у даному напрямі.

Список використаної літератури

1. Беккер І. «Посягання на територіальну цілісність і недоторканість країни», «Державна зрада», «Диверсія», «Шпиунство» та «Блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства» / [Електронний ресурс] / І. Беккер // Віче. – 2014. – № 7. – С. 16–17. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2014_7_8.
2. Закон України № 1183-VII «Про внесення змін до Кримінального кодексу України» від 08.04.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1183-18/paran27#n27>.
3. Копотун І. Громадський порядок як об'єкт кримінально-правової охорони: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Копотун Ігор Миколайович. – К., 2008. – 213 с.
4. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / Ю. Александров, О. Дудоров, В. Клименко, М. Мельник та ін.; за ред. М. Мельника, В. Клименка. – [вид. 3-тє, переробл. та допов.]. – К. : Юридична думка, 2009. – 744 с.
5. Кримінальний кодекс України №2341-III від 05.04.2001р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
6. Кузнецов В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності в українському вимірі: моногр. / В. Кузнецов. – К. : ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2012. – 908 с.
7. Мисливий В. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08 / Мисливий Володимир Андрійович. – К., 2005. – 543 с.
8. Уголовный кодекс Украины: научно-практ. комментарий / Е. Алиева, А. Бабий, Л. Гаврильченко и др.; отв. ред. Е. Стрельцов – [7-е изд. перераб. и дополн.]. – Х. : Одиссей, 2010. – 904 с.

Стаття надійшла до редакції 04.11.2016.